

ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ

ՀԱՆԴԻՍ ՀՆԳԵՏԱՄԱՆՈՐԵԱՅ

Ա. ՏԱՐԻ ՇՐՋԱՆ Ա. ՎԵՅԱՄՍԵԱՅ 1863 ՄԱՐՏ 15 ԹԻԻ 11

Ինչ որ խմբագրութեան և Տնօրէնութեան կը վերաբերի, պէտք է ուղղել առ ՊԵՏՐՈՍ ԲՈՐԴՈՒԹԱՆԵԱՆ, Պ. լիա Մերձանը Իմամ — Սըլի խան, Թիւ 4 : — Ենթադրեալ կամ ծրար կը մերժուի :
 Օրագիրը առնաւ ամսոյ 1ին և 15ին կը հրատարակուի :
 Վեցամսեայ շրջանին գինը 20 դրուոյնոց աւելցանք ԿԱՆԻՍԿ վճարելի, ամէն թիւէ կրնան ստորագրուիլ : —
 Կոչու երթալիք Օրագրաց ճամբու ծախքը առնուլն վրայ է : — Ծանուցման սուղը 1 դրուոյն : —

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻ ԿՐՆԳՈՒՆՎԻՆ

Պ. ՊՈԼԻՍ Օրագրոյս գրասենեակը — Թիֆլիզ Մեծարդոյ Սղեբասդը աղա Երեցեան : — Զմիւռնիա Սըլա-
 լուոյ գրասենեակը : — Թիֆլիսաւ Պ. Թագուր Ֆէսլեան : — Կէյվէ, Օրթագիւղ, Դընձըւար Պ. Խաչատուր
 Մանուէրեան : — Տրապիզոն Պ. Խաչատուր Էլմասեան :

ՄԵՐ ԱԶԳԻՆ ՅԱՌԱՋԱԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՐ ՓՆՏՈՒՆԵԼՈՒ Է

Ազգի մը յառաջագիմութիւնը՝ նոյն իսկ ազգի մը քաղաքակրթութիւնն է, որ առանց ասոր ժողովուրդը մը ուրիշ բան չէ, բայց միայն զանաւոր թեւեւաւորող արարածոց խումբ մը : Այս ըսածնուս ճշմարտութեանը համուռ ուեղու համար Գաղիոյ՝ Մեգլիոյ՝ Վերմանիոյ՝ և Հիւսիսային Սմերիկայի անցեալը արդի վիճակնուն հետ համեմատելու է. ի՞նչ զարմանալի փոփոխութիւն, ասկէ մէկ քանի դար առաջ մարդկային ընկերութեան մէջ ամենէն յետին այս ազգերը, այսօր մարդկային ընկերութեան մէջ ամենէն առաջինն են : Աթէնք և Հռոմ նուաղեալ կը դիտեն այս ազգաց նախնանքի վիճակն ու շարժումները :
 Ըստ մեզ՝ քաղաքականապէս ազգի մը առաջին պարտաւորութիւնը իր քաղաքակրթութիւնն է. բայց դիտելու և ուշադրութեան արժանի գլխաւոր կէտը սա է որ, ազգի մը քաղաքակրթութիւնը ի՞նչ բանով կը լրաց, կամ սանկ ըսենք՝ ազգի մը քաղաքակրթութեան հիմն ու հողին ի՞նչ բան է :

Ազգի մը քաղաքակրթութեան հիմն ու հողին դաստիարակութիւնն է, վասն զի առանց ասոր չկայ քաղաքակրթութիւն, և թէ ասիկա այն բանը պիտի ընէ մեզի, ինչ որ արդի ժողովուրդը ըլլալ կը բաղձայ : Ուստի ա՛ն ազգը որ կուզէ քաղաքակրթութեան մէջ յառաջանալ, մէկ խոսքով ըսենք, քաղաքակրթ վերագիրը կրէլ, պարտաւոր է նախ դաստիարակութեան հիմնական ընդհանուր սկզբունքը ծաւալել նոյն ազգին ժողովուրդեան մէջ. որո՞նց միջոցաւ. — Մայրերու : վասն զի նախ մայր և ապա մարդ. նախ մարդ և ապա ընկերութիւն :
 Ասիկա ինչպէս յայտնի է, հայեցողական ենթադրութիւն մը չէ, այլ ժամանակիս այն ընդհանուր սկզբունքներէն մէկն է, որ նոյն իսկ բնութիւնը կազդէ մեզի. և ասիկա իր մէջը այնչափ մեծ յառաջագիմութիւն մը և անանկ օգտակարութիւն մը կը պարունակէ, որ արդի ընկերութեան ամենամեծ բաղձանքներէն մէկն է. կամ աւելի ճիշդը խօսելով՝ առաջինն է. Կանալք էրիկ մարդոց գերիները անոնց հաճոյակատար գործիքները կամ մարդկային ընկերութեան մէջ ամենէն ստրկազոյ-

նը կարծելը բարոյական մեծ սխալ մը և մարդկային ընկերութեան յառաջադիմութեանը յայտնի թշնամութենէ մը աւելի անտանելի է : Գպրոցականութիւնը այս աչքով կը նայէր գեղեցիկ սեռին վրայ : Բայց ասոր ո՛րչափ մեծ սխալ մը ըլլալը փորձն ու ժամանակը յայտնեց մեզի : Մարդկային ընկերութեան այն ամենամեծ բաղձանքը ոչ իշխանութիւն, ներք կրնան կատարել և ո՛չ ալ ժողովուրդին հաղորդմէկ շարժումները . բաղձանաց այս կատարումը գեղեցիկ սեռին ձեռքն է , և բուժանդակ Սսիա անատեն պիտի թռթռէ իր տղիտութեան այս սարսափելի լուծը՝ երբ ժամանակիս այս ընդհանուր սկզբունքն յարգէ , այսինքն էրիկ մարդոց կանանց վրայ ունեցած դատարարը՝ արդի կամ անցեալին պէս անտարբեր չըլլայ : Կամ սանկ ըսենք , էրիկ մարդիկ կանանց վրայ այն աչքով պէտք է նային , ինչ որ մարդկային ընկերութեան լաւագոյն յառաջադիմութեան և դաստիարակութեան բնութիւնը կը պահանջէ :

Մեր այսչափ ըսածներէն վերջապէս սա կը հետեւի որ , ազգի մը յառաջադիմութիւնը գեղեցիկ սեռին ձեռքն է , և սա ալ անուրանալի է . վասն զի մարդկային ազգի բարւոյը յառաջադիմութիւնը գեղեցիկ սեռին դաստիարակութենէն կախումն ունի . ուրեմն գեղեցիկ սեռին դաստիարակութիւնը ո՛չ միայն մարդկային ընկերութեան յառաջադիմութեանը շարժառիթն է , այլ անոր կեանքն ու հոգին է :

Մեր այս յօդուածէն շատ դիւրաւ պիտի իմացուի որ մեր ազգը կիրթ մայրերու ո՛րչափ կարօտութիւն ունի , և որոնց էութիւնը յուսալից երազ մ' է տակաւին մեր ազգին համար : Զունինք ի՞նչ ըսենք , Յուդային պէս անյոյս կորնչինք . ո՛չ , այլ ուղղակի դպրոցներուն դիմելու ենք . ինչո՞ւ . — վասնզի ընտանեաց մայրերու մէջ փնտռածնիս՝ հոն պիտի գտնենք կամ հոնկէ պիտի ակնկալենք միայն , ուրեմն մեր ազգին յառաջադիմութեան համար մայրեր պատրաստող դպրոցներ պէտք են , վասն զի մեր ազգին յառաջադիմութեան յոյսը գեղեցիկ սեռին դպրոցներն են միայն :

Ինչպէս երեւի հեղինակներու կարծիքը՝ նոյնպէս և մերն ալ աս է որ , ազգի մը յառաջադիմութիւնը մայրերու ձեռքն է . ամ

ճշմարտութիւնը աւելի իննւտաներորդ դարուս համար պահուած էր . բայց որովհետեւ մեր ազգին մայրերը շատ հեռու են տակաւին մեր ուղած ու փնտռած մայրերէն , ուրեմն ի՞նչպէս կրնանք ասանկ վիճակի մը մէջ ասանկ ակնկալութիւն մը ունենալ : Ըստ մեզ՝ ասանկ ակնկալութիւն մը անիրաւ սւ վայրապայր պահանջում մ' է . բայց սա ալ ճշմարիտ է որ , ազգի մը յառաջադիմութիւնը անտանք կրնանք գեղեցիկ սեռէն ակնկալել , երբ անոր դաստիարակութեանը համար պէտք եղած հոգն ու խնամքը կը տանինք :

Ուրեմն ի՞նչ է հիմա մեր պարտքը անոնց վրայ . — Մեր անոնց վրայ ունեցած պարտքն է , նախ զանոնք դաստիարակել , և ապա ակնկալել :

Ի՞նչ , դպրոցներ չունի՞նք . այո՛ , բայց... մեր ուղածն ու փնտռածը բառին նիւթական նշանակութիւնը չէ միայն , այլ , դպրոցներ՝ որոնց մէջ մուտ ըրած ըլլայ բարբաղիսն և ուսումնական դաստիարակութիւնը , ահա՛ այս է մեր ուղածն ու փնտռածը , և ո՛չ իսկ ապառնոյն լոկ ստուերը և կամ բառին նիւթական նշանակութիւնը : Գպրոց կառուցանել , հաստատել և բանալ , խնդիրը հոս չէ . վասն զի ազգի մը յառաջադիմութիւնը նիւթական շէնքերու մէջ չէ , այլ ասոնց վրայ աւելցնելու է նաեւ ընթացիկ յարատեւութիւն , արդիւնք և բարեկարգութիւն . ահա՛ ասոնք պէտք են զիսաւորաբար . ասոնց հսկելու համար ալ Ուսումնական Խորհուրդ պէտք է ազգին մէջ :

Ահա այս է մեր ազգին բաղձանքը , և ահա՛ հոս փնտռելու է մեր ազգին յառաջադիմութիւնը :

ՄԵՐ ԱԶԳՅԻՆԻ ԼՈՒՍՍԻՈՐՈՒԹԵԱՆ

ՎՐԱՅ Ի՞ՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻՆ

(Եարդնախոթիւն և վերջ . Տէս Բէս 5)

Լուսաւորութիւնը մարդուս մտքին վրայ շատ մեծ ազդեցութիւն ունի , անանկ որ աւանց ասոր մարդս ուրիշ բան չէ , բայց անհոգն նախապաշարմանց մէկ դերասանը : Մարդս այս նախապաշարմանց խուար բան

տէն դուրս կորզող, անոր մտաց խոհուրդները պարզող, առարկութիւնները ճշդող, և տրամադրութիւնները ուղղողը լուսաւորութիւնը կամ մտաց մշակութիւնն է. ուրեմն լուսաւորութիւնը մարդուն միտքը ողջ ու հասուն դադափարներով զարդարելու մէկ վսեմ ու գերեզման պաշտօնն ունի: Մեր այս ցուցուցածը պարզապէս լուսաւորութեան բնութիւնն էր: Ստոր դիտաւոր ու ամենէն առաջին առարկան տրամախոհութիւն կամ տրամաբանութիւնն է, որ կուսցնէ ճանջալ, դատել, եղբակացնել, պարզել, ասացուցանել, և ճշդել: Ասոնք մարդուս մտացը հետ այնչափ սերտ կապակցութիւններ ունին, որ կրնանք ըսել թէ ասոնք բնականաբար մարդուս առաջին և գլխաւոր դադափարները պէտքէ սեպուին: Եւ ինչպէս յայտնի է, մարդուս գլխաւոր փափօքը ամէն պարագայի, ամէն խնդրոյ և ամէն իրաց մէջ ճշմարտութիւնը գտնալն է, և տրամաբանութեան նպատակն ալ իրաց ճշմարտութիւնը պարզելն է. ուրեմն տրամաբանութիւնը լուսաւորութեան ամենէն առաջին առարկան է, որ ամէն աստիճանի մարդոց համար խիստ շատ օգտակար է. և առանց ասոր մտածէ մարդն ու անոր գաղափարները տեսութիւնները, ճանաչումը, դատումը և տուած վճիռը, և տես թէ որչափ անհաստատ է, որ կրնանք ըսել թէ անանկին կեանքը շարունակ վարանման ու անզուգուութեան ենթակայ է:

Մերթ կը մերկանայ, մերթ կը գետաւորի, տարբեր կերպով կը մտածէ, անհուն խորհուրդներու մէջ կը կղզիւն, բանի մը համար քիչ մը առաջ տուած վճիռը վայրկեան մը ետքը յետո կը կուէ, խորհելու եղանակները կը փոխէ. բայց անհաստատութիւնը զարհուրելի պատիժ մը եղած է իրեն համար, զոր հիւժական ախտի պէս կը մաշեցնէ ու հալեցնէ զինքը:

Այս տեսակ անձանց համար ուղղակի չենք կրնար ըսել թէ անբարոյական ու վատ դպաց մանց տէր մարդիկ են, և ո՛չ ալ լուսաւորեալ դադափարներու տէր անձանց համար կրնանք ըսել թէ բարոյապէս անկիրթ ու փաստակար են. վասն զի ոչ լուսաւորութիւնը ունի այն ազդեցութիւնը մարդուս բարութիւնը վրայ, ինչ որ ունի բարոյականութիւնը.

և ոչ ալ բարոյականութիւնը այն ազդեցութիւնը ունի մարդուս մտացը վրայ, ինչ որ ունի լուսաւորութիւնը: Լուսաւորեալ գաղափարաց տէր մէկը կրնայ անբարոյական մէկն ըլլալ. նոյնպէս ալ տգէտ մէկը բարոյապէս կրնայ բարի ըլլալ. վասն զի լուսաւորութիւնը մարդուս մտքին վրայ ազդեցութիւն ունի, իսկ բարոյականութիւնը մարդուս բարութիւնը վրայ:

Ուրեմն մեծ սխալ է կարծելը թէ, ան՝ որ լուսաւորեալ է, բարոյապէս ալ կրթուած է. և ան՝ որ քիչ շատ բարոյապէս կրթուած է, ուրեմն միտքն ալ մշակուած է:

Ինչպէս ցուցուցինք լուսաւորութիւնն ու բարոյականութիւնը իրարմէ բոլորովին փառքեր բաներ են վասն զի առաջինը մարդուս մտքին վրայ կը ներգործէ, և ասոր կրսուի մտաւորական մշակութիւն կամ լուսաւորութիւն, իսկ երկրորդը մարդուս բարութիւնը վրայ կը ներգործէ և ասոր ալ կրսուի բարոյական դաստիարակութիւն: Բայց ուրիշ բանէ ո՛չ միայն կարծե՛նք՝ այլ հաւատալը թէ մշտաւորական մշակութիւնն ու բարոյականութիւնը երկուքն ալ մէկ դժի վրայ միենոյն ոտքով առաջ երթալու են. ասիկա ճշմարիտ դաստիարակութեան հիմնական սկզբունքն է, որով ազգ մ'ալ քաղաքականացեալ կըլլայ:

Քիչ մը առաջ լուսաւորութեան առաջին առարկան տրամաբանական գիտութիւնն է ըսինք. բայց կան տակաւին շատ ու անհամար առարկաներ ալ, որոնք շղթայի օղակներու պէս մէկմէկու հետ կապուած են: Ասոնք ընդարձակօրէն համրեն աւելորդ սեպելով՝ միայն սա կըսենք թէ, լուսաւորութեան ըսքանչելի ու անհամար արդիւնքները Եւրոպիոյ նախանձելի փառաւորութեան յաղթանակը կանգնած են:

Լուսաւորութեան առարկաները գիտութիւնն ու ուսմունքները են, և ամենեւին չափազանցութիւն ըրած չենք ըլլալ կարծենք, երբոր ըսենք թէ, Եւրոպիոյ ժողովրդոց մեծագոյն մասին ապրուստը լուսաւորութեան առարկաներէն է:

Վայրկեան մը յեղաշրջենք աչքերնիս և ահա՛ փորձով պիտի համոզուինք քսածնուս ճշմարտութեանը և լուսաւորութեան օգտա-

կարութեանը :

Աս ժողովրդոց (Եւրոպայի) մէկ մասին շահն է բժշկութիւնը իւր սարօքն , մէկալ մասին շահը վաճառականութիւն , ուրիշ մասին շահը նաւարկութիւն , ուրիշ մէկ մասին շահը երկրագործութիւն , մեքենագործութիւն , քանդակագործութիւն , պատկերահանութիւն , ելեքտրականութիւն , դաստիարակութիւն , խմբագրութիւն , հեղինակութիւն և տպագրութիւն ևն ևն ևն : Վերջապէս անհամար ու անսպառ են լուսաւորութեան աղիւնքները : Իսկ մեր ազգի՞ն մէջ , ո՞հ , ծաղրելի՞ բայց միանգամայն ցաւալի համամատութիւն :

Հիմա դառնանք մեր հայրենակիցներուն հարցնելու թէ , լուսաւորութիւնը մարդուս փորը կը կշտացնէ եղե՞ք , փարայ կուտայ եղեր և էքմէ՞նի՞ պախալը և խոստալը կառնէ՞ն մի եղեր :

Ազգի մը հարստութիւնը մինչև որ երկրային ու ծովային արդեանց ու մեքենականութեան վրայ հիմնեալ չլլայ , ան տեսալի հարստութիւնը խաղիսուլ չէնքի կը նմանի : Մեր ազգին հարստութիւնն ալ դիտաւորաբար բախտի վրայ հիմնեալ է , պատահական անյաջողութիւն մը կամ դիպուած մը այսօրուան միլիոններու տէր հարուստը՝ վաղը յետին թշուառութեան կը հասցնէ , որ քիչ անգամ պատահած չէ :

Վերջապէս ահա բուն լուսաւորութիւնը , անոր աւարկանները և անոնց անհամար օգուտները :

Ի Մ Ի Ռ Ի Թ Ե Ա Ն Զ Ա Յ Ո Յ Ե Ի

Ս Ա Հ Մ Ա Ն Ա Դ Ր Ո Ի Թ Ե Ա Ն

Ահա՛ որոմներ խեղ ատելութեան ,
Ի բաց խեցին սէր եւ միութիւն .
Հըրաւէր կարդայ բարեկարգութեան ,
Բացաւ ասպարէշ Սահմանադրութիւն :

Աւետի՛ս ձեզ Հայք , եւ սուրբ Հայրենիք .

Ում ջարդ անձկանօք ակնկալէիք :

Նոր դարագլուխ յառաջդիմութեան ,
Բացին մեզ Երկինք յոյս եւ ժամանակ :

Ազգային գործոց նոր աշխոյժ եռանդ ,
Քիրտն ու տընութիւն ունին արդ պըսակ :

Յառաջ Հայութիւն ժամ է տընութեան .
Կանգնել յաղթանակ կոյր տգիտութեան :

Յառաջ ո՛վ Հայեր , սիրոյ դրօշուն տակ ,
Ուխտել ՚ի սրտէ մընալ միասն .

Չգոյշ ու գործող ըլլալ շարունակ ,
Եւ նախանձայոյզ ազգային շարժման :

Նա է որ սիրէ իւր Ազգն Հայրենիք .

Որ յագուտ ազգին կը թափէ քրտինք :

Մարդկութեան կշիռ Օրէնք եւ Սահման ,
Յարդ որ ունեցանք , ո՛վ թշուառ Հայեր .
Չդոհնէք երբէք կրկն եւ յաւման ,
Զի սուրբ Խաչ եւ Մէր դրօշն է մեր :

Հայը կը բռնէ միշտ Հայուն ձեռքէն .

Զի ի՞նչ շահ կըլլայ մեզի օտարէն :

Ս Ո Կ Ր Ա Տ Ե Ի Ա Թ Ե Ն Ա Յ Ի Ք

Աշխարհի վրայ Աթենացւոց պէս այնչափ սաստիկ ազատասէր ու ապերախտ ազգ մը չկար գրեթէ :

Քանի քանի անգամ բուռն դերութեան է ու թշուառութեան է իրենց հայրենիքը ազատող բարերարներնուն դէմ անգամ ապերախտ գտնուեցան . և այս ապերախտութիւնը աւելի բարբարոս անգթութեամբ մը Սոկրատայ ալ ցուցուցին :

Երթալով Սոկրատայ թնամները շատցան և մինչև Անիտոս և Մեքիտոս իր աշակերտներն ալ սկսան զինքը բամբասել իբրև ամբարիշտ և երիտասարդներուն բարոյակաւնութիւնը աւրող , և ուղեցին որ ՚ի մահ դատապարտուի : Թէպէտ ամենայն կերպով

* Սոփոնիստոս անունով արձանագործի մը որդի էր Սոկրատ , որ քիչ մը ատեն հօրը քով արձանագործութիւն ընէին և տնի քիչքիչ բոլորովին փրկսովայութեան տուաւ , և հրապարակը կեցած , կամ թէ ընտանեկան խռակցութեանց մէջ դաս կուտար , ու ամենուն բարքը կը շտկէր : Ուրիշ սորվեցուցած բաները կը ջանար որ գործով ալ կատարէ : Խաղաղութեան ատեն ճիշդ օրինապահ էր ու բաղաբացւոց պարտքերը անթերի կը կատարէր , պատերազմի մէջ ալ քաջասրտութեամբ անուանի էր . և Աթէնքի ծերակուտին ալ անդամ :

ինքզինք արդարացուց Սոկրատ ու բոլոր թըշնամեաց ըրած զըզարտութիւններուն պատասխան տուաւ, բայց դատաւորները զինքը դարձեալ յանցաւոր դատաւարտեցին. և երբոր իրեն թողուցին որ աս երեքին մէկն ընտրէ՝ այսինքն կամ տուգանք կամ աքսոր և կամ մշտնջենաւոր բանտ, ըսաւ թէ ես իմ հայրենեացս ըրած այնչափ ծառայութեանցս համար արժանի եմ որ տէրութիւնը իր ծախքովը զիս կը կերակրէ: Աս պատասխանիս վրայ դատաւորները բարկացան ու վճիռ հանեցին որ մուխինդ խմելով մեռնի: Եւ որովհետեւ մէկ պատճառով մը իր վրայ ելած վճռոյն կատարումը ուշացաւ ամիս մը, Սոկրատ բանտին մէջ աշակերտացը հետ հոգւոյ անմահութեան, աս կեանքիս կարծութեանն ու թըշուառութեանցը վրայ կը խօսէր: Որչափ ալ ուրիշները մեզի հետ անիրաւութեամբ վարուին՝ մենք պէտք չէ որ անիրաւ ըլլանք կրտսեր: — Բազաբացուոյ մը առաջին պարտքն է իր հայրենեաց օրինացը հնազանդիլ: Ճշմարիտ փառքը առաքինութիւնն է: — Մարդս որչափ քիչ բանի կարօտ ըլլայ, այնչափ աւելի Ստուծոյ կը մտենայ: — Մարդս միշտ իր կերբերուն հետ պիտի կռուի և ուրիշներուն կրիցը հետ խաղաղութեամբ պիտի երթայ: — Երջանիկ ըլլալու համար պէտք է որ մարդս ըլլայ, աղէկ բարեկամ ու աղէկ քաղաքացի: Ապողոդորոս անունով իր աշակերտներէն մէկը երբոր ըսաւ իրեն թէ անոր կը ցաւի՝ որ անիրաւ տեղը պիտի մեռնիս: Սոկրատ պատասխան տուաւ. կուզէ՞ր ուրեմն որ յանցաւոր մեռնէի: Երբոր դահիճը բերաւ մուխինդը տուաւ, անխռով կերպարանքով առաւ ձեռքէն Սոկրատ ու խմեց զիյն զանաւոր և մեռաւ:

Ահառասիկ հնչակաւոր ու հայրենեաց անզուգական բարերարի մը կեանքը ասանկ վերջացաւ « հատուցին նմա չար՝ փոխանակ բարւոյ »:

Ա.ՉԴ

Կը ծանուցանենք Սրբոյ Հասարակութեան որ այս թերթին մէջ գտնուած Ի ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԵՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ վերնագրով ազգային երգին ձայնադիրը (սօփան) պատրաստուած է երաժշտութեան դասաւոր Պ. Նիկողոս Ս. Թաշճեանի աշխատութեամբը ու մենք ալ յառաջիկայ թերթով ախտի հրատարակենք: Կը յուսանք որ Ազգասէր անձանց խրախուսանք քիչ օրէն զետ դերտով Էրեւան կիլէ ձայնադրով մէկտեղ, որիչ երգեր ալ:

Ն Կ Ա Ր Ա Գ Ր ՈՒ Թ Ի Ի Ն

Թ Շ ՈՒ Ա Ռ Ա Ր Ա Ր Ա Տ Ո Յ

(Երբեք, Տե՛ս Թե՛ 2, 3, 5)

Կ Ա Ս Կ Ա Տ Ո Տ

Փառասէր եւ կեղծաւոր անձանց մարդկային ընկերութեան մէջ ինչ աստիճան վատ սակար, եւ ինչ աստիճան հրէշ էակներ ըլլալին համառօտակի խօսելնու վերջը, քիչ մ' ալ կասկածաւոր, կամ անոր հետ կապակցութիւն ունեցող ուրիշ վնասակար միջութեանց ենթակայ եղող անձանց վրայ խօսելով, խօսքիս թէլը վերջացունեմ:

Կասկածոտ անձը իր ընթացից մէջ երբեք հաստատութիւն մը չունի, բարեկամական վտանգութիւն եւ հաւատարմութիւն բառերը իրեն համար նշանակութիւն չունին, բնական եւ խոհուն էակաց պատշաճ եւ էական դատումէն զուրկ է, երեւակայութիւնը խանդարած է, իր միակ առանցքն է կարծիքը, ու լուսն վրայ կը դառնայ դիշեր ցորեկ, եւ միայն ան է իր նեցուկը: Կարծիք եւ իրողութիւն, կասկած եւ ստուգութիւն բառերուն նշանակութիւնները կասկածոտ անձին մտքին մէջ տարբերութիւն չունին: Այնպիսին՝ մարդկային սեռին մէջ սոսկալի հրէշ մըն է, ուր որ գտնուի, հոն խեղճն ու գիտութիւնը պակաս չեն, իր տանը դրացեացը եւ բարեկամացը (եթէ ունի) մէջ խաղաղութիւնը աթոռ չունի: Աս վատ փառասիրութեան եւ ինքնահաւանութեան բնական արդիւնքն է. քանզի կասկածաւոր իր վրայ մեծ համարում ունի, այսինքն ինչ որ չէ, ինքզինքը այն ըլլալ կը համարի, եւ ուստի կը կարծէ թէ այլը իր ունեցածին վրայ աչք տնկած են, ու զայն խելու կը տքնին: Այս անխելա փառն ծառայ եղողը դիշեր եւ ցորեկ իր մտքին մէջ հանգստութիւն չունի. վասն զի ցորեկուան հանգիստը տեսարանները առանձնութեան ատեն եւ դիշերը անկողին մտած ատեն իր մտքին առջեւ խուռն բաղմութեամբ կը դիզուին ու զինքը կարծեաց ցնորական հեղեղներուն մէջ մղելով խելքն ու մտքը մոլեղներալ երեւակայութեան խաղալիք կընեն: . . . Այնուհետեւ քունը աչքէն հեռանալով՝ այն

Թշուառ արարածը կսկսի ցորեկուան անցից վրայով բանդագուշել լռելեայն կամ ձայնիւ, լռելեայն՝ երբ դեռ երիտասարդ է, իսկ ձայնիւ՝ երբ կը ծերանայ, կամ կը զառամի, ինչպէս որ՝ շատ անգամ փողոցներուն մէջ մեղի կը պատահին այնպիսի անձինք, որ ինքնիրենին խօսելով կերթան. եւ երբեմն ալ այնպիսի տաք խօսակցութիւններ կընեն առ անձին, իբրեւ թէ քովերնին մէկը կայ: Ասի տեսակ մը այլանդակ յիմարութիւն է, որուն ենթակայ եղած են մինչեւ անգամ ուսման հօրիզնին տակ երկար ատեն տեգերող անձինք . . . :

Արտակածոտ անձին մտքին մէջ ամէն իրեն հետ առնչութիւն ունեցող անձանց ամէն մէկ վարմունքը, խօսակցութիւնը, շարժմունքը եւ արտասանած բառերը տարբեր խնայող հետ կապուած են: Արտակածոտ խելագարը՝ իր առանձնութեան մէջ, եւ կամ առաւել իր անկողնոյն մէջ ամէն մէկուն վրայ խորհելով մէյմէկ վնասակար հետեւանքներ կը հանէ իր գրգռեալ վերմբռնումով՝ լսելով թէ՛ հը՝, «այս ինչ անձը ինծի բարեւտուած ատենը քմծիծաղ դէմք մը ունէր, այսօր երեսս քիչ մը եւել նայեցաւ, ես դիտեմ անոր ինչ խորհուրդ ունենայը, այն ինչ անձը՝ բարեւտուած ատենը խոժառ դէմք մը ունէր, մէկալ օր այս ինչին հետ խօսած ատեն, ես ալ կանցնէի նէ, աչքին տակէն ինծի նայեցաւ, եւ իր ինծի հետ ունեցած առջի վարմունքը չեմ տեսներ վրան, ես լուր կը հասկընամ անոր միտքը, անի ինծի թշուառութիւն ընել կը խորհի» . . . : Ասոնք եւ տանց նման ցնորական խորհուրդները այնչափ իր մտքին մէջ կը յեղյեղէ, որ հետեւեալ ատուան անկողնէն ելած ատեն այն ցնորմունքը իրողութեանց փոխարկուած կը դառնէ, ուստի իր մտքին ցնորական բերմունքը՝ իբրեւ ստոյգ իրողութիւններ շերտերէն երեւոյթով իրեն քաջ եկող դասցոյլին կը ծախէ անմեղ անձանց պատիւն արատաւորելով: Այսինքն՝ հաւածոտ մտքին իրիկութեան իր գլխու բորբոքեալ բոլորին մէջ կապուած անաց կազմը կոխելով եւ ցնորական երեւակայութեան աղն քիչ մը շատկեկ տնկելով՝ հետեւեալ առտուն աղին դօրութիւնէն դոյնը

փոխուած տեսնելով՝ եղած կը կարծէ, ուստի առ խառն շատ աղէկ եղեր է ըսելով՝ կսկսի արձակ համարձակ կարծեաց Եղիշէն՝ զանի ծախել իր դէմն ելլողին, որմէ թէպէտ խնայողնք եւ խոհեմք զգուշելով փախուստ կուտան, բայց յիմարք, եւ իրեն նման կոտկածօք ու կարծիքականք ակսորթելով կուտեն ու այլոց ալ անոր զաղիր՝ ու անճոռնի համը դուրելով կցուեն կախատին: Բայց երբ անոր գարշելի հոտը դուրս տարածուի, ու ամբաստանեալք խմանալով երթան իրենց պատիւը պաշտպանելու համար փաստ եւ ապացոյց ուղեն, անասներ թշուառ եւ մարդկութեան թշնամի յիմարք կարծիքն իրեն նեցուկ կը բռնէ, իբրեւ թէ կարծիքը ստուգութիւն կամ իրողութիւն եղած ըլլար:

Այստեղ այսպիսի թշուառ արարածներով լեցուն է, որ ուր եւ իցէ տեղ մարդկային խաղաղութիւնը կը վրդովնէ իրենց չոր կասկածներովը: Քանի՛ քանի անմեղ էակներ այսպիսի վատերու զոհ եղած են եւ կըլլան դեռ: Մարդկութեան սահմանին մէջ ապրող խոհուն եւ խելացի էակները չեն կրնար այսպիսի անիծեալ որդերու հետ ընկերանալ կամ մէկ տեղ դործ մը ընել, քանզի անոնք առաւել անմարդաբնակ վայրերու մէջ տարելու արժանի էակներ են, պատճառը որ մարդ չեն, այլ մարդկութեան միայն կերպարանքը ունին, եւ անոր դիրտն են: Հետեւեալ փորձառական օրինակ մըն է, որ երեւելի հեղինակի մը գրչէն ելած է: «Երբեմն մէկ բարեկամէն առաջուան պէս սիրով կը բաժնուէր, բայց թէ որ անոր բերնէն կասկածելի երեւոյթ ունեցող խօսք մը վախած էր նէ, այնչափը ձեռք կուտար իրեն. անիկա ետքէն կը յիշէր, կսկսէր բարակ քննութիւն ընել անոր վրայ, բանը կը մեծցունէր ու թերեւս ամիս մը զանի կառնէր կանցնէր, ինչուան որ վերջապէս ան մարդէն իր սէրը բոլորովն կտրելով բանին կայանք կուտար:

Ասոր համար շատ դժուար բան էր իր խաբուած ըլլալուն զինքը համոզելը, վասն զի իր մտքին մէջ եղած սխալ տպաւորութիւնները այնչափ երկար ատենուան խորհրդածութիւնով հաստատուած ըլլալուն, մէկէ ի մէկ ընդունած ըլլալ չէր կրնար զանոնք

ջնջել : Խիստ դժուար էր նաեւ երկար ատեն մտերմարար իր հետ կենակցութիւն ընելը : Մէկ խօսքդ՝ մէկ շարժումածքդ բաւական նիւթ կըլլար իր խորին մտածութիւնը ամենա չնչին պարագայները չափաբերական առաջարկութեանց պէս իրարու հետ կը կոպակցէր, եւ հանած հետեւութիւնները՝ իրեն աւանակ կը թուէր թէ ապացուցական վկայութիւնով հաստատուած ճշմարտութիւններ են :

Այս վատ ախտին ենթակայ եղող մոլեգնեալ ինքնահաւաններէն պէտք է միշտ զգուշանալ եւ զանոնք ինչ եւ իցէ ընկերութեան մէջ չընդունիլ, որպէս զի բարենպաստակ ընկերութիւնը չցրուի եւ ձեռք ձգուելիք օգտակար գործը վատութեամբ չպսակուի : Ընդհանրապէս այս վատ ախտով մոլեալ անձը խարդախ, խաբեբայ եւ միսթիզական կեանք մը կը վարէ, առ երեսս իր չար կասկածները չյայտներ, այլ ծակամուտ կը չրջի, ժամանակէ մը ետքը կը տեսնես որ, քու խօսուածքըդ, քու շարժումներդ, եւ այլն տարբեր դոյն մը առեր են իր ներխառն ուղեղին մէջ :

Այն առանց ամշնարու կասկածն ու կարծիքը իրրեւ իրողութիւն եւ ստուգութիւն կը հրատարակէ, թէ եւ քանի քանի անգամ կը խայտառակուի բազմութեան առջեւ, բայց հոգ չընէր, դարձեալ նոյնպէս կը բանդադուշէ մոլեգնաբար :

Ընթերցող ընդունէ աս փորձառական խրատները, եւ դուն ալ անձամբ փորձէ եւ մտադիր եղիր, եւ տես թէ քու կենացդ մէջ աս վատերէն քանի՞ քանի անգամ պիտի պատահիս, եւ իմ ըսածներուս ստուգութիւնը տեսնես . . . :

ԱՐԲԱՆԱՐ Գ. ՄԱՐԿԱՆԵԱՆ

ԵՂԱՆԱԿ ԿԵՆԱՅ

Կենդանութիւն ունեցող էակներուն նաեւ բուսականաց կեանքը պարունակուած է. երեք որոշ շրջաններու մէջ :

Առաջինը աճման (պրօլապսման) շրջանը յորում այս էակները աստիճանաբար կըստանան զարգացումն եւ կարենոր դրութիւնը տողալու համար քանի որ իրենց կեանքը կը տեւէ :

Զարգացման ուժը ստանալէն անմիջապէս վերջը, էակները կը մտնան կենաց երկրորդ շրջանին մէջ, որմէ ծնելութիւնը, (ռէքուտիւքսիօն) այս եղանակին մէջ, էակները կունենան կարողութիւնը՝ կենդանութիւն տալու իրենց նման էակաց :

Յետոյ կուգայ տնկման (տէգմտանս) շրջանը յորում էակները կը կորսնցնեն իրենց ուժը նոյն համեմատութեամբ, ինչպէս որ ստացան, եւ հետեւաբար իրենց մարմնոյն ծանրութիւնը ցանկեւ աւելարդ վիճակին կը հասնին, որ կըսուի անկարութիւն (տէգուէրիդիւտ) այս վիճակին մէջ էակները կրնանք ըսել թէ չեն ապրիր այլ կը ծածանին քիչ մը ժամանակ երկրիս վրայ, աներեւոյթ ըլլալէն առաջ :

Կենաց այս երեք շրջանները մասնաւոր յորջորջմամբ կը կոչվին, մանկութիւն (անֆանս) երիտասարդութիւն կամ հասուն հասակ (աժմիւռ), եւ ծերութիւն (վիէյլէտ) կենաց ասպարեզին սկիզբը կը կոչուի ծնունդ (նէսանս), եւ վերջը մահ (մոռ) :

(Թարգմանութիւն) :

ԱՐԳԱՅԻՆ

Մարտ 23 շաբաթ օրը Ազգային ընդհանուր երեսփոխանական ժողով զումարուեցաւ 'ի Պատրիարքարան, ուր ներկայ էին նախկին երեսփոխանական ժողովոյ անդամներէն և առժամանակեայ վարչութեան ժողովը, որոնց ներկայութեամբ Սահմանադրութեան ընթերցումը եղաւ, և զաղտնի քուէարկութեամբ տան հոգիէ բաղկացեալ յանձնաժողով մը կազմուեցաւ արդի Սահմանադրութեան համեմատ երեսփոխանական ժողովը ընտրելու համար : (Քէսէտե Ինչըրաճնին չեմք գիտեր տակաւին) :

Մարտ ամսոյ 24ին կերակի օրը Մայրաքաղաքիս քարոզիչները Վեհափառ Սուլթանին անգին կենացը համար բարեմաղթութիւններ ու ջերմեռանդ օրհնութիւններ առ

Աստուած ուղղեցին, իր ըրած մարդասիրական ու բարեխնամ ջնորհացը համար:

Մարտ 26 երեքշաբթի իրիկունը քանի մը ազգասեր և բարեպաշտ անձինք Բերայի Արեւելեան Հայկական Թատրոնը վարձելով՝ արտաքոյ կարգի ներկայացում մը տուին ՚ի նըպաստ Մ. Փրկչի վանքին հիւանդանոցին մէջ պատասխարեալ անօգնական, դժբախտ ու ամէն գթութեան կարօտ խղճալեաց:

Ասիկա անշուշտ լաւագոյն միջոցն է բարեգործութիւնը զբօսանաց երևույթով հասարակաց սիրելի ընելու, և ազգին խեղճերն ու անօգնականները իրենց զբօսանացը տարբեր կերպով մասնակից ընելու:

Եւնք ուրախ ենք ասոր վրայ, և մեր շնորհակալութիւնը կը յայտնենք այն բարեսեր անձանց՝ որոնք որ այս սուրբ խորհուրդն յղացան ու գործադրեցին:

Մասիս պատուական լրագրոյ Ց80 թուոյն մէջ Ռօտոսթոյէն գրուած հետեւեալը կը կարդանք:

«Քանի մը շաբաթ առաջ Ռօտոսթոյի մէջ մէկ քանի մը Հայ անձինք դրամով թուղթ խաղալով, մէջերնին 6—7 ամսուան ամուսնացեալ երիտասարդ մը իր բոլոր ունեցած ստացուածքը՝ կորսնցնելէն ետեւ, փորձ փորձելէ իւր կինն ալ խաղու դնել և կորսնցուցելէ:

Խաղը վաստկողներն ալ կինը զրաւեր և ամուսնոյն կորսնցուցած ստացուածքներն ու իր գոհարեղէները ձեռք բերելու համար ամուսնութեան արատաւոր յարաբերութիւն մը պայման դրեր են, զոր յանձն առեր է կինը:

Այս ապօրինաւոր գործը քաղաքին առաջնորդը և ազգային ժողովքը իմանալով, տեղական կառավարութեան իմաց տուեր, և խաղամուկ երեք անձինքը բանտարկել տուէր են. ուր 20 օրէ ՚ի վեր իրենց մոլութիւններուն պատիժը կը կրեն եղեր»:

Կերևայ թէ ալ էրիկ մարդիկ իրենց կընիկներէն ձանձրացեր են, որ այս խիստ ապօրինաւոր և իրաւամբ ամուսնութեան սրբազան դաշինքը եղծող ու արատաւորող միջոցը խորհել սկսեիր են:

Այս մոլորեցուցիչ գործը եթէ անպատիժ մնար, անշուշտ չար ազդեցութիւն պիտի ունենար: Ահա՛ մոլութեան չար արդիւնքն ու հետեւութիւնը:

Գարակեօմրիկի Թաղական խորհրդոյ վերայ շատ մը տարաձայնութիւններ կը պատին հասարակութեան մէջ՝ կը յուսամք որ թաղական խորհուրդը իմաստուն միջոցներ գործածելով այս տարաձայնութեանց առաջն առնել կը փութայ:

Ծ Ա Ն Ո Ւ Յ Ո Ւ Մ

ՄՍՍՂԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Ուրախութեամբ սրտի կը ծանուցանեմք Սրբոյ հասարակութեան որ այս անունով խորհրդութիւն մ'ալ հաստատուեցաւ ազգերնուս մէջ:

Յիշեալ ընկերութեան Յարգի անդամները Լանկայի Ընթերցարանին կից խանութ մը բացած են հայ գործաւորներու հսկողութեան ներքեւ, և պատիւ կը համարին հրաւիրել զհասարակութիւնը յիշեալ խանութը, ուր թէ անտարբեր գնով բայց ուրիշ մնավոր ճառներու ծախած միտերէն միշտ աւելի ընտիր տեսակները կը գտնուին:

Եւր ազգի բաղմահ մուտ երաժիշտներէն արգոյ Պ. Նիկողոս Ս. Թաշճեան՝ Քէպապօճի խանի 13 թիւ դասարան սենեակը, շաբաթ երեք անգամ՝ երկուշաբթի, չորեքշաբթի և ուրբաթ օրերը ժամ 2 1/2 մինչև 6 ը պատրաստ պիտի գտնուի Եւրոպական և միանգամայն Հայկական երաժշտութիւն դաս տալու. Ուստի դաս առնել ուղղը անձինք պէտքէ վերոյիշեալ դասարանը երթան ու իրեն և կամ սենեակի տնօրէնին հետ անձամբ տեսնուին:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԻՆԱՍ Մ. ՀԱՅԿ ԳՍՓԱՄԱՃԵԱՆ

ԵՒ

ՏՆՕՐԵՆՈՒԹԵԱՄԲ

Պ. ԲՈՐԹՈՒԹԵԱՆԻ

Մ. ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏՊԱՐԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ ԽՄԱՄ-ԱԼԻ ԽԱՆ